

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Факультет германської філології і перекладу Кафедра
теорії і практики перекладу з
англійської мови

Представлено на кафедрі _____
(дата, підпис секретаря кафедри)

Рецензування _____
(кількість балів, «до захисту» («на доопрацювання»),
дата, підпис керівника курсової роботи)

Захист _____
(кількість балів, дата, підпис викладача)

Підсумкова оцінка _____

(кількість балів, оцінка за 4-х бальною
системою, дата, підпис викладача)

КУРСОВА РОБОТА

З ПЕРЕКЛАДУ

**Специфіка перекладу термінів англomовної спортивної лексики
(на матеріалі сучасних інтернет джерел).**

Боднар Оксана студентка

групи Мла 05-21

Керівник курсової роботи _____

(підпис)

Кандидат філологічних наук, доцент

Катерина Подсевак

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

Kyiv National Linguistic University

Faculty of German Philology and Translation

Department of theory and practice of translation from

English language

Submitted to the department _____

(date, signature of the secretary of the department)

Reviewing _____

(the number of points, "before defense" ("for revision")),
date, signature of coursework supervisor)

Protection _____

(number of points, date, teacher's signature)

Final assessment _____

(number of points, evaluation according to the 4-point system,
date, teacher's signature)

TERM PAPER

IN TRANSLATION

The specifics of the translation of English sports vocabulary terms (on the material of modern Internet sources).

Oksana Bodnar

student group Mla 05-21

Supervisor _____

(signature)

candidate of philological sciences, associate professor

Kateryna Podsievak

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.....	5
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ СПОРТИВНОЇ ЛЕКСИКИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ	5
1.1 Характеристика та основні розряди термінів спортивної лексики.....	5
2.2 Способи перекладу термінів спортивної лексики.....	13
Висновки до Розділу 1	17
РОЗДІЛ 2.....	18
АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЙ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕРМІНІВ СПОРТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛАХ.....	18
2.1 Використання лексичних трансформацій при перекладі термінів спортивної лексики.....	18
2.2. Особливості використання граматичних трансформацій.....	20
2.3. Застосування лексико-граматичних трансформацій при перекладі термінів спортивної лексики	23
Висновки до Розділу 2	26
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	30
СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ.....	32
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	32
ДОДАТОК	33
РЕЗЮМЕ	36

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена зростанням наукового інтересу до спортивної лексики, що, своєю чергою, пов'язано із зростаючою популярністю спортивних подій у світі. Посилення розуміння того, що спорт – не тільки певне культурне явище, але й певна субкультура, призвело до того, що цікавими стають не тільки безпосередньо спортивні, але й так звані «близькоспортивні» теми: поведінка спортивних вболівальників, фанатські сутички і, звичайно спортивна лексика як форма вираження спортивної субкультури та особливості її перекладу. Наукова актуальність теми обумовлена ще й тим, що в наразі у мовознавстві та перекладознавстві спостерігається тенденція до вивчення мови в її реальному функціонуванні в різних сферах людської діяльності.

Загальні питання лексикології, а також різні розряди лексики досліджували А. Д'яков [6], Т. Зорн [1], Т. Кияк [6], Л. Клепуц [12], З. Куделько [6], А. Ніколенко У. Потятинник [22], Т. Пристайко [23], В. Прохорова [24], Л. Ставицька [26], О. Солошенко Л. Ткачова [35], К. Філлмор С. Шелов [35], Л. Щігло та ін.

Мови різних професій, спеціальну професійну лексику вивчали такі вчені, як Ю. Бондар [2], Г. Зоря [7; 8], К. Лебедь [15], О. Литвинко [16], Т. Луковенко, І. Лях [17], О. Павлова [19], Л. Паламар [20], О. Покровська [21], Т. Пристайко [23], Т. Сейворі [34], Л. Ткачова [35], М. Цюцьманць [29], С. Шелов [35] та ін.

Особливості функціонування спортивної лексики на прикладі різних мов досліджували В. Базиленко [1], В. Скиба [25] та ін., в англійській мові – Дж. Блек [31], Д. Брімсон [32; 33], Є. Шаповал [30] та ін., в українській мові – О. Боровська [3; 4], Н. Ковальчук [13], Н. Кондратенко [14], Н. Таценко [27], І. Хоменко [28] та ін.

Загальні питання перекладу лексики досліджували Т. Кияк [10; 11], С. Максимов [18] та ін. Проблеми перекладу спортивної лексики вивчали Дж. Блек [31], О. Боровська [5], У. Дмитрів [5], В. Скиба [25], І. Стифанишин [5], Є. Шаповал [30] та ін.

Водночас, специфіка перекладу спортивної лексики на матеріалі Інтернет-джерел недостатньо досліджена у вітчизняному перекладознавстві, що обумовлює

актуальність та доцільність обраної теми роботи. Адже лексика спортивних ігор – явище невіддільне від культури ігрових видів спорту. І, враховуючі міжнародну спрямованість спорту, важливий адекватний переклад такої лексики.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично проаналізувати специфіку перекладу термінів спортивної лексики на матеріалі Інтернет-джерел.

Завдання дослідження:

1. Визначити основні підходи до дослідження поняття «термін», подати характеристику термінів.

2. Дослідити основні способи перекладу термінів..

3. Проаналізувати використання лексичних трансформацій при перекладі термінів спортивної лексики.

4. Здійснити аналіз особливостей використання граматичних трансформацій при перекладі термінів спортивної лексики.

5. Визначити особливості застосування лексико-граматичних трансформацій при перекладі термінів спортивної лексики.

Об’єкт дослідження – спортивна лексика на матеріалі Інтернет-джерел.

Предмет дослідження – специфіка перекладу спортивної лексики на матеріалі Інтернет-джерел.

Методи дослідження – *аналіз* використовувався при вивченні наукової літератури, *лінгвістичний аналіз* використовувався для дослідження спортивної лексики, *перекладацький аналіз* застосовувався при дослідженні способів відтворення англійської спортивної лексики українською мовою, *синтез* використовувався для узагальнення висновків вчених та наших власних результатів дослідження, *квантитативний аналіз* було використано для підрахунку одержаних даних.

Структура роботи.

Робота складається зі вступу, двох розділів, що поділяються на підрозділи, висновків, списку використаної літератури, джерел ілюстративного матеріалу, додатку та резюме.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ СПОРТИВНОЇ ЛЕКСИКИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Характеристика та основні розряди термінів спортивної лексики

Спорт – спеціалізована сфера діяльності, і вона потребує відповідної мовної оснащеності. Про наявність спортивної спеціалізації, як справедливо зауважує, В. Базиленко, може свідчити словникова помітка «спорт.», яка використовується укладачами словників для віднесення слів до стилістично обмежених [1, с. 79] і вказує, як підкреслює О. Боровська, на «обмеження, обумовлені вузькоспеціальним характером термінів науки, техніки, ремесла, мистецтва тощо» [3, с. 12].

Можливість застосування помітки «спорт.» до всього слова, окремого значення чи сталого поєднання слів дозволяє судити про наявність не лише простих і складених лексичних одиниць, а й спеціалізованих значень загальноживаних слів. Тож спортивна лексика належить до сфери лексики професійно обмеженої.

У сучасному мовознавстві існує цілий ряд синонімів до поняття professional language” ‘професійна мова’, ‘фахова мова’ in modern Ukrainian linguistic research: “metalanguage” ‘метамова’, “sublanguage” ‘підмова’, “language of science” ‘мова науки’, “language of science and technology” ‘мова науки і техніки’, “language of specialty” ‘мова спеціальності’, special language ‘спеціальна мова’, “branch vocabulary” ‘галузєва лексика’, “special purpose language” ‘мова спеціального призначення’, “technolect” ‘технолект’, “social language version” ‘соціальний варіант мови’, “functional style” ‘функційний стиль’ та ін. [8, с. 99]. Тож вибір терміна при аналізі спеціальних лексичних одиниць залежить від розуміння поняття, від глибини дослідження та від позиції дослідника [7, с. 25].

Наукова лексика – це слова або словосполучення, що позначають предмети і поняття, що належать до різних сфер науки і не є загальноживаними [19, с. 49]. Іншими словами, наукова лексика – це слово або словосполучення, що позначає

наукові поняття і є стійким, відтворюваним елементом у системі спеціальних знань, займаючи в ній певні класифікаційні місця [6, с. 176].

У цілому наукова лексика характеризується такими важливими ознаками:

- 1) вторинне вживання лексичних одиниць, яке розвивається на основі первісного загальноновживання лексичних одиниць;
- 2) спеціальні утворення штучних позначень;
- 3) гранична сфера використання;
- 4) неможливість прямого перекладу на інші мови;
- 5) неможливість довільних заміन окремих елементів без узгодження з традицією наукової галузі;
- 6) своєрідне ставлення до таких мовних явищ, як, наприклад, полісемія, антонімія;
- 7) посилений денотативний зв'язок [19, с. 49].

Лексика спортивного дискурсу належить до спеціальної лексики. У той самий час, вона неоднорідна за складом. Окрім зафіксованих у словниках термінів, існують також професіоналізми та інші лексеми, що рідко подаються в термінологічних словниках, оскільки функціонують переважно в усній та розмовній мові спеціалістів спортивної галузі. Якщо терміни можуть бути відомі людям, які не мають тісного відношення до спортивної наукової сфери, то значення професіоналізмів розуміють лише фахівці, оскільки професіоналізми мають певну сферу вживання і виникають в умовах професійного спілкування як вторинні форми.

Слід зазначити, що лексика спортивного дискурсу є потужним джерелом активного збагачення лексичного складу розмовної мови. У спортивному мовленні нерідко утворюються продуктивно емоційно забарвлені професійні неологізми, які детально характеризують рід діяльності чи предмети, що безпосередньо стосуються сфери діяльності відповідного виду спорту [20, с. 104].

Дослідники зазначають, що стилістично забарвлені одиниці спортивного спілкування, які виражають наукові спортивні поняття та мають визначення, можна кваліфікувати як спортивні терміни (звичайно, за відсутності термінологічного відповідника). В останньому випадку правомірно було б оцінювати їх як проміжне

явище, і лише використання таких одиниць у мовній практиці може вирішити їх долю: вони або залишаться у сфері суто наукового спілкування спортсменів, або набудуть статусу терміна, або тривалий час зберігатимуть своє проміжне положення [34, с. 80].

Проблема співвідношення різних розрядів лексики спортивного дискурсу є предметом дискусій протягом тривалого часу; однак чіткого вирішення цього питання досі немає. Деякі дослідники, наприклад К. Лебедь [15] та ін., розрізняють науково-професійну лексику та термінологію. Деякі мовознавці (Г. Зоря [7] та ін.) констатують спільні та відмінні риси наукової лексики та термінології.

У спеціальній лексиці англійської мови часто виділяють такі розряди [34]:

- терміни,
- термінологізований жаргон,
- професійний жаргон,
- професіоналізми.

Але це не єдина класифікація.

На думку Т. Пристайко, співвіднесеність у науковій мові зі спеціальним (науковим, технічним, професійним) поняттям чи предметом спостерігається в номінативних одиницях трьох класів:

- терміни,
- професіоналізми,
- номенклатурні позначення [23, с. 38].

Слід зазначити, що обсяг і межі виділених класів наукової лексики є крихкими та нечіткими, оскільки існують проміжні класи мовних одиниць. Помітними є переходи мовних одиниць з одного класу в інший, що значно ускладнює однозначне вирішення проблеми класифікації спеціальної лексики.

Щодо визначення понять «терміни», «термінологізований жаргон», «професійний жаргон», «професіоналізми» в сучасному мовознавстві існують різні погляди. У них багато спільного, але вони не зовсім ідентичні.

Терміни є офіційними назвами будь-яких спеціальних понять [29, с. 6], прийнятих і узаконених у певній галузі науки чи техніки [19, с. 49]. Щодо спортивного дискурсу, то вони прийняті у спорті як галузі науки. До термінологічної спортивної

лексики належать слова чи словосполучення, які використовуються для точного визначення окремих спеціальних понять, встановлення їх змісту, ознак тощо [19, с. 50]. Слід особливо відзначити можливість включення сфери спорту до визначення терміна, як то пропонує Є. Кротевич: «Термін – це слово чи складене найменування (стійке словосполучення), що є позначенням спеціального поняття з галузі науки, техніки, права, спорту, мистецтва тощо» [36, с. 272].

За останні десятиліття в науковій мові утвердилися такі позначення основних підкласів термінів: прототерміни, передтерміни, терміноїди, псевдотерміни.

Прототерміни – це спеціальні лексеми, які виникли та вживалися до виникнення наук, а тому називають не поняття (які виникають із появою наук), а спеціальні уявлення.

Передтерміни – це спеціальні лексеми, які використовуються для найменування новоутворених понять, але не відповідають основним вимогам, які висуваються до термінів на сучасному етапі.

Терміноїди – це спеціальні слова, які називаються так званими «природними поняттями». Природні поняття ще не сформовані, розуміються неоднозначно та не мають чітких меж і визначень.

Псевдотерміни – це спеціальні лексеми, які називають гіпотетичні, хибні поняття, що не відповідають дійсності.

У фізичному вихованні та спорті термінологія відіграє важливу роль, бо допомагає взаєморозумінню фахівців – викладачів, тренерів зі студентами, спортсменами в процесі організованої навчальної діяльності [13]. Спортивна термінологія має певні особливості, адже її джерелом є споріднені галузі наук про людину (анатомія, біомеханіка, біохімія, гігієна, спортивна метрологія, спортивна медицина, теорія і методика фізичного виховання, психологія, педагогіка, фізіологія і різні види спорту) [28].

Професіоналізми визначаються як слова, вирази тощо, властиві спілкуванню людей, пов'язаних із певною сферою діяльності [21, с. 36-37]. Професіоналізми у спорті – це напівофіційні слова або словосполучення, які найчастіше вживаються в

розмовній мові людей спортивних професій, спеціальностей, але, по суті, не є строгим науковим позначенням понять.

Наприклад, спортивний професіоналізм *avoided the drop* у значенні 'уникнути падіння'.

Отже, якщо терміни є офіційними назвами будь-яких спеціальних понять, то професіоналізми вживаються як неофіційні замітники термінів лише в обмеженому спеціальному мовленні осіб, пов'язаних за спортивним фахом [29, с. 6].

Щодо протиставлення «професіоналізм» «професійному жаргону», то більшість науковців все ж дотримуються думки, що їх слід розрізняти. Так, наприклад, І. Лях виділяє такі складові лексики спеціального призначення: 1) терміни – спеціальні слова; 2) напівтерміни – професійні слова; 3) професійний жаргон. На думку дослідника, терміни (спеціальні слова) є інвентарем теоретичної комунікації. Напівтерміни (професійні слова) є одиницями практичного спілкування. Професійні жаргонізми є експресивними дублікатами термінів і вживаються в сфері усного спілкування спеціалістів [17, с. 60].

Проблема розмежування термінологічної лексики та професіоналізмів ускладнюється тим, що деякі вчені не обмежуються поділом наукової лексики на терміни та професіоналізми, а намагаються поділити спеціалізовану лексику на низку розрядів [12, с. 184].

Професіоналізми виступають еквівалентами відповідних наукових термінів у народній мові. Вони виражають спеціальні поняття і семантично близькі до термінів, однак не можуть вважатися повнозначними через нестандартний спосіб вираження понять, відмінний від норми.

Серед ознак, спільних для термінів і професіоналізмів, вчені виділяють такі ознаки: 1) спеціалізація значення, 2) формування спеціальних лексико-семантичних систем, відмінних від загальних лексико-семантичних систем, 3) обмеження кола користувачів термінами та професіоналізмами, 4) обмеження обсягу термінів і професіоналізмів.

За визначенням С. Шелова, професіоналізми – це слова та словосполучення з мови людей певних професій. На думку вченого, професіоналізми є результатом метафоричного переносу, тому їм властива експресивність. Професіоналізми, на відміну від термінів, не мають чіткого наукового визначення, отже, не утворюють цілісної системи. Професіоналізми відносяться до видових понять, оскільки розрізняють предмети і види діяльності, пов'язані з конкретною сферою діяльності або професією [35, с. 76].

Лінгвіст Ю. Бондар стверджує, що основними диференційними ознаками професіоналізмів, що відрізняють їх від термінів, є такі:

- наявність емоційно-експресивного забарвлення,
- обмеженість сфери вживання, оскільки професіоналізми належать до розмовної мови спеціалістів певної галузі [2, с. 15 – 18].

Професіоналізми вчений виділяє як особливу групу спеціальної лексики, зумовлену їх експресивними, нормативними та стилістичними ознаками [2, с. 15 – 18].

Тож професіоналізми – це напівофіційні слова або словосполучення, які частіше зустрічаються в розмовному мовленні людей певної професії, спеціальності, але, по суті, ці слова або словосполучення не є строгими науковими поняттями.

Проблема співвідношення термінів і професіоналізмів у науковій лексиці обговорюється в українському мовознавстві давно, і досі немає однозначного вирішення цього питання. Слід зазначити, що існує принаймні три погляди на проблему співвідношення термінології та професійної лексики. Представники першого підходу розмежовують термінологію та професійну лексику. Представники другого підходу диференціюють термінологію та професійну лексику за деякими історико-тематичними ознаками. Представники третього підходу знаходять відмінні й спільні риси одночасно в термінології та професійній лексиці.

Ми приєднуємося до третього підходу. Вчені виділяють деякі ознаки, які допомагають диференціювати професіоналізми та терміни:

- 1) професіоналізми належать до ненормативної наукової лексики на відміну від термінів, які є нормативною частиною спеціальної лексики наукової мови;
- 2) професіоналізми в загальних і наукових словниках подаються рідко. Професіоналізми перебувають переважно у сфері функціонування, на відміну від

термінів, які фіксуються словниками та функціонують одночасно у двох сферах (сфері фіксації та сфері функціонування);

3) домінантною сферою функціонування термінів є писемне мовлення. Професіоналізми вживаються переважно в усному, розмовному мовленні;

4) професіоналізми мають дещо ширший обсяг спеціальної діяльності; терміни можуть бути відомі навіть людям, які не мають відношення до окресленої професійної сфери;

5) професіоналізми виникають в умовах професійного спілкування як вторинні форми вираження. Професіоналізми функціонують найчастіше як професійно-розмовні дублети офіційних термінів.

6) системні зв'язки виражені в професіоналізмах менше, ніж у термінах;

7) професіоналізми характеризуються прагненням до виразності, образності, експресії, на відміну від термінів, позбавлених конотації;

8) спеціалізація словотворчих засобів виражена в професіоналізмах менше, ніж у термінах;

9) помітна тенденція до зведення спеціальних виразів професійного мовлення у сферу професіоналізмів;

10) професіоналізми належать до периферії відповідної терміносистеми, а терміни – до її центру.

Наукова лексика досить численна і неоднорідна. Обсяг і різноманітність професійної ненормативної лексики зумовлені особливостями формування та функціонування відповідної терміносистеми.

Проведений аналіз показав, що професійна спортивна лексика за своєю структурою не є однорідною. Це пов'язано з різними чинниками, найважливішими з яких є як неоднорідність видів спорту так і неоднорідністю джерел поповнення лексики. Зокрема, джерелами поповнення спортивної лексики є такі

1. Професійні спортивні терміни. Часто вони застосовуються у спортивному дискурсі зовсім в іншому значенні, ніж спортсменами-науковцями, до того ж з морфологічними змінами.

2. Власні назви та імена. У спортивному дискурсі нерідко функціонують трансформовані власні назви команд та імена спортивних діячів при створенні прізвиськ. Але найчастіше «запозичають» ці прізвиська з жаргону самих спортсменів.

3. Розмовна лексика та молодіжний жаргон – оскільки більшість спортсменів та вболівальників є представниками молоді, то природно, що багато розмовних слів та сленгізмів з молодіжного середовища переходять до спеціалізованої мови спорту.

4. Професійний спортивний жаргон є дуже важливим джерелом поповнення спортивної лексики.

5. Фразеологічний фонд англійської мови. Деякі фразеологізми та ідіоми, особливо під впливом спортивних журналістів, стають кліше для найменування тих чи тих спортивних ситуацій.

6. Літературна англійська мова хоч і є джерелом поповнення спортивної лексики, проте слова нерідко докорінним чином змінюють своє значення.

7. Вислови спортивних коментаторів та спортивних журналістів. Такі вислови, особливо якщо вони є дотепні, володіють метафоричністю, дуже часто «йдуть в народ» і закріплюються в його мові.

8. Вислови спортсменів, тренерів поповнюють склад спортивної лексики непрямым чином. Спершу цей вислів має закріпитися у мовленні самих спортсменів, а потім вже поширюється і серед інших шарів мовців.

9. Іншомовні запозичення [3; 4]. Найчастіше це є запозичення спортивних лексем, що закріпилися у мові спортсменів чи вболівальників з інших країн. Значення їх при цьому може змінюватися.

10. Кримінальний жаргон. Частина жаргону, наприклад, футбольних фанів заснована на кримінальному жаргоні, що дозволяє характеризувати спосіб життя фанів як агресивний, спрямований на негативізм.

Неоднорідною також спортивна лексика є і за тематичними групами. Так, Н. Кондратенко виділяє такі тематичні групи: 1) назви стадій і етапів спортивних змагань, 2) назви суб'єктів спортивних змагань; 3) футбольна лексика [14, с. 128 – 134].

Таким чином, відмежування різних розрядів лексики спортивного дискурсу в англійській мові є складним завданням. А знайти критерії відмінності жаргонізмів від

професіоналізмів практично неможливо. Тож на основі принципів розмежування лексики термінологічної та нетермінологічної під загальною назвою «спортивна лексика» маємо на увазі сукупність спортивних номінацій, які утворюють спортивну терміносистему і сукупність загальноживаної спортивної лексики. Оскільки у спорті завжди існують елементи змагання, боротьби з суперниками чи з небезпекою, це передбачає певну оцінку дій спортсмена. Тому спортивні терміни можуть сполучуватися з оціночними словами, і при цьому не змінювати власну предметно-понятійну віднесеність, що не властиво переважній більшості інших наукових термінів [27, с. 6]. Маємо розуміти, що спортивна термінологія використовується не лише в текстах наукових статей, підручників (як наукова), але і в газетах, журнальних статтях, звучить в усному мовленні спортивних коментаторів.

2.2 Способи перекладу термінів спортивної лексики

У таких динамічних сферах, як спортивна, постійно виникають інновації: лексичні інновації, семантичні неологізми, реанімовані архаїзми, перифрази, крилаті вирази, запозичення з інших мов. Поповнення словника англійської мови корелює з прагматичними потребами світової спільноти. Склад сучасної англійської спеціалізованої лексики не є стійким. Він постійно змінюється через вихід /вхід слова до терміносистеми, зміни значень, постійне поповнення нових термінів, наприклад, у зв'язку з реорганізацією організацій, зміною термінології тощо.

Терміни виникають у результаті прагнення мови до максимально стислої та точної передачі інформації. Насиченість документів термінами вимагає від перекладача не лише удосконалення знань іноземної мови, а й відповідної української професійної лексики та вміння правильно її використовувати.

Терміни в основному перекладається еквівалентним терміном мови перекладу, тому такі варіанти перекладу, як використання аналогів, синонімічна заміна, описовий переклад, використовуються тоді, коли еквівалент відсутній.

Аналіз англійської спортивної лексики, як ми побачили у попередньому параграфі, свідчить про її неоднорідність. В англійській спортивній лексиці

багатозначні терміни існують разом з однозначними термінами, які мають точні та чіткі смислові межі.

Серед основних проблем, що виникають при перекладі спортивної лексики, вчені називають, зокрема, особливості перекладу лексики різних видів спорту [30], багатозначність терміна [5, с. 52], наявність термінів, що виходять за межі терміносистеми, відсутність фонових знань у перекладача, нерозуміння перекладачем правил і процесів у виді спорту [25, с. 111 – 112], можемо додати до цього переліку також наявність індивідуального стилю мовлення спортсменів чи спортивних коментаторів та ін.

Вчені рекомендують таку послідовність аналізу семантико-синтаксичного аналізу при перекладі спеціальної лексики:

- 1) перекласти ключове слово, яке, як правило, є останнім словом у термінологічному рядку;
- 2) проаналізувати смислові зв'язки всередині діапазону між компонентами та виділити смислові групи (аналіз – від першого слова зліва направо);
- 3) визначити зв'язки між виділеними семантичними групами та перекласти весь термінологічний ряд, починаючи з ключового слова послідовно справа наліво;
- 4) здійснити стилістичний аналіз та відредагувати переклад [9].

Ці методи є основоположними при перекладі спортивної лексики. Остаточний вибір того чи того методу залежить в кожному випадку від лексичного наповнення групи та від інформаційного навантаження всього контексту. У зв'язку з цим слід проводити ретельний семантичний аналіз лексеми, оскільки семантична межа в межах лексеми може проходити в різних місцях, і одне і те саме слово залежно від цього перекладатися різними способами.

Доцільно розглянути рекомендації, розроблені українським вченим перекладознавцем Т. Кияком для перекладу термінології та спеціальної професійної лексики:

- 1) терміни або професіоналізми, що використовуються в перекладі, мають бути затверджені відповідними державними стандартами;
- 2) перекладач повинен враховувати сферу науки чи галузі перекладеного терміна чи професіоналізму;

3) якщо термін або професіоналізм, що зустрічаються в оригінальному тексті, не зафіксовані в науково-технічних словниках, перекладач сам повинен вибрати еквівалент перекладу, використовуючи довідкову літературу, проконсультувавшись із фахівцем; в крайньому випадку, термін або професіоналізм можна відтворити транскрипційно;

4) у тексті перекладу слід уникати синонімічного використання термінологічних одиниць; всі терміни, професіоналізми, символи, аббревіатури мають бути уніфікованими;

5) якщо текст оригіналу містить смислову помилку, пов'язану із написанням терміна, перекладач повинен надати переклад, що відповідає оригіналу, та вказати помилку та надати правильну версію у виносці;

6) терміни, які є неадаптованими запозиченнями для мови перекладу, повинні залишатися в перекладі; їхній оригінал записується в дужках;

7) латинські назви не перекладаються і залишаються в оригінальній формі;

8) не допускається довільне скорочення термінів;

9) номенклатура залишається в оригіналі;

10) одиниці фізичних величин, спеціальні знаки повинні відповідати технічним нормам [11].

За складністю розуміння та перекладу англійська спортивна лексика поділяється на три групи:

1. Лексичні одиниці, що позначають іншомовні реалії, ідентичні українським реаліям. Розуміння та переклад лексем та словосполучень цієї групи не становить особливих труднощів. Доступні можливі варіанти перекладу:

а) українське слово використовується як еквівалент. Форма українського слова пов'язана з формою англійського слова (так звані міжнародні терміни);

б) українське слово використовується як еквівалент. Форма українського слова не пов'язана з формою англійського слова (так званий псевдоінтернаціоналізм);

в) англійське слово перекладається українською, компоненти його збігаються за формою та значенням з відповідними компонентами англійського слова;

г) загальне значення англійського слова повністю збігається зі значенням аналогічного українського слова, але його окремі компоненти відрізняються від компонентів українського еквівалента.

2. Іншомовні слова, що відносяться до реалій зарубіжної реальності, в українській дійсності відсутні, але є загальновизнані українські термінологічні еквіваленти. Адекватний переклад таких слів досягається шляхом вибору відповідних українських аналогів шляхом адекватної заміни. Контекст має велике значення при перекладі слів цієї групи. Контекст дозволяє перекладачеві вивести загальне значення слова зі значень його компонентів.

3. Лексеми, що позначають іншомовні реалії і не мають загальноприйнятих українських термінологічних еквівалентів. Такі слова важко перекласти, тому що їх правильне відтворення неможливо здійснити без ретельного, а іноді навіть етимологічного аналізу компонентів. Переклад цієї групи лексики досягається за допомогою таких способів: а) опис значення англійського слова; б) дослівний переклад; в) часткова або повна транслітерація; г) транслітерація та буквальный переклад; д) транскрипція; є) транскрипція та переклад [10].

Основні помилки у відтворенні таких слів пов'язані з:

- прагненням перекладача знайти буквальный еквівалент іноземного слова в українських документах (у цих випадках специфіка іншомовних реалій стирається);
- неправильне віднесення слова до однієї з вищевказаних груп та вибір неадекватного варіанту перекладу;
- літературний переклад, коли англійські слова, словосполучення або ж їх складові за формою схожі на українське слово чи словосполучення, але мають інше значення.

У перекладознавстві існують три основні підходи до класифікації способів перекладу: трансформаційний, денотативний та комунікативний. На нашу думку, для аналізу способів перекладу англійської спортивної лексики доцільно застосовувати саме трансформаційний підхід. Перекладацькі трансформації або заміни відбуваються через неповну спільність або розходження у лексичній та граматичній структурах англійської і української мов. Певна спільність між граматичними властивостями зазначених мов обумовлена загальною їх приналежністю до

індоєвропейської родини і виявляється в тому, що наявні спільні граматичні значення, категорії і функції, наприклад: обидві мови мають категорії числа у іменників, категорії ступенів порівняння у прикметників, категорії часу дієслів, функціональну значимість порядку слів тощо.

Український дослідник С. Максимов надає широку характеристику перекладацьких трансформацій, зокрема [18, с. 92]:

I. Лексичні трансформації. 1.1. Формальні лексичні трансформації: практична транскрипція, транслітерація, калькування. 1.2. Лексико-семантичні трансформації: диференціація значення, конкретизація значення, генералізація, модуляція.

II. Граматичні трансформації. 2.1. Дослівне відтворення синтаксичної структури («нульова трансформація»). 2. Транспозиція (заміна порядку слів у реченні). 3. Перестановки. 3.1. Морфологічні заміни (заміна частин мови). 3.2. Синтаксичні заміни (заміни синтаксичних конструкцій). 4. Додавання. 5. Опущення.

III. Лексико-граматичні трансформації. 3.1. Антонімічний переклад. 3.2. Цілісне перетворення. 3.3. Компенсація втрат при перекладі.

Саме класифікація С. Максимова буде взята за основу в нашому дослідженні, але з певними змінами та уточненнями, відповідно до наявного фактичного матеріалу.

Висновки до Розділу 1

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що в більшості випадків спортивні лексичні одиниці відтворюються українською мовою за допомогою еквівалентного перекладу, описових перекладів, транскодування, транслітерації тощо. Доцільно використовувати трансформаційний підхід при аналізі способів перекладу спортивної лексики, згідно якому диференціюються лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЙ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕРМІНІВ СПОРТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛАХ

2.1 Використання лексичних трансформацій при перекладі термінів спортивної лексики

Було здійснено аналіз трансформацій, що використовувалися при перекладі спортивної лексики. На першому етапі досліджувалися лексичні трансформації, які склали 43% від усіх знайдених трансформацій. Було визначено, що у аналізованих текстах функціонують як формальні лексичні трансформації (калькування, транскрибування, комбінація калькування та транскрибування), так і лексико-семантичні трансформації (диференціація значення, конкретизація, генералізація та модуляція). Тож розглянемо їх докладніше.

I. Формальні лексичні трансформації (12%) були представлені такими перетвореннями.

1. Кальку (6%) як формальну лексичну трансформацію диференціюємо від такої граматичної трансформації як буквальне відтворення граматичної структури (дослівний переклад). І там, і там, переклад дійсно здійснюється дослівно, але є відмінності у семантиці: зокрема, калькою ми називаємо відтворення сталих виразів та колокацій, тоді як дослівним перекладом перекладається будь-яке словосполучення. Тож калькою відварено такі словосполучення, як, наприклад: *a red card* (UEFA: URL) → *червона картка*, *a yellow card* (UEFA: URL) → *жовта картка*, *first touch* (UEFA: URL) → *перший дотик*, *the final whistle* (UEFA: URL) → *фінальний свисток*, *the first league* (UEFA: URL) → *перша ліга*, *the premier league* (UEFA: URL) → *прем'єр ліга*.

2. Транскрибування (4%), наприклад: *a foul* (UEFA: URL) → *фол*, *a pass₁* (UEFA: URL) → *пас*, *goal₂* (UEFA: URL) → *гол*, *out* (UEFA: URL) → *аут*.

3. Комбінація формальних трансформацій (2%) у досліджуваному матеріалі припускала комбінацію транскрибування та транслітерації, наприклад: *playmaker* (UEFA: URL) → *плеймейкер*, *sweeper* (UEFA: URL) → *свіпер*. Так, ці слова переважно

транскрибовані, проте закінчення *-er* відтворено за допомогою транслітерації, бо в англійській мові [r] не вимовляється у такій позиції.

II. Лексико-семантичні трансформації (21%) були представлені такими перетвореннями.

1. Диференціація значення (24%) припускає добір найкращого відповідника, наприклад: *a defeat* (UEFA: URL) → *поразка*, *a deflection* (UEFA: URL) → *рикошет*, *a draw* (UEFA: URL) → *нічия*, *a fan* (UEFA: URL) → *уболівальник*, *a wall* (UEFA: URL) → *стінка*, *a warning* (UEFA: URL) → *попередження*, *back* (UEFA: URL) → *захисник*, *coach* (UEFA: URL) → *тренер*, *forward* (UEFA: URL) → *нападник*, *halfback* (UEFA: URL) → *півзахисник*, *player* (UEFA: URL) → *гравець*, *referee* (UEFA: URL) → *суддя*, *substitution* (UEFA: URL) → *заміна*, *team* (UEFA: URL) → *команда*, *the ball* (UEFA: URL) → *м'яч*, *the crossbar* (UEFA: URL) → *перекладина*, *the first half* (UEFA: URL) → *перший тайм*, *the goal₁* (UEFA: URL) → *ворота*, *the goalpost* (UEFA: URL) → *штанга*, *the net* (UEFA: URL) → *сітка*, *the score* (UEFA: URL) → *рахунок*, *the second half* (UEFA: URL) → *другий тайм*, *to mark a player* (UEFA: URL) → *опікувати гравця*, *victory* (UEFA: URL) → *перемога*.

Слід мати на увазі, що багато спортивних слів із прикладів вище, відтворених диференціацією значення, традиційно можуть відтворюватися також за допомогою транслітерації чи транскрибування, або ж їх комбінації. Це, зокрема, такі слова, як *a fan* (UEFA: URL) → *уболівальник*, також *фан*; *back* (UEFA: URL) → *захисник*, також *бек*; *forward* (UEFA: URL) → *нападник*, також *форвард*; *halfback* (UEFA: URL) → *півзахисник* також *хафбек*; *referee* (UEFA: URL) → *суддя*, також *рефері*. Ці слова нерідко функціонують в українській мові як синоніми і допомагають коментаторам уникати повторів.

2. Генералізація (1%) припускає заміну поняття із вузьким значенням поняттям із ширшим значенням, зокрема: *to play football attacking* (UEFA: URL) → *грати в нападі*. Тут через опущення слова *football* вислів став загальнішим.

3. Конкретизація (2%), на відміну від генералізації, припускає заміну ширшого поняття вузьким поняттям, наприклад: *a tackle* (UEFA: URL) → *відбір м'яча*, *to take a penalty* (UEFA: URL) → *бити пенальті*. У першому прикладі вислів конкретизовано за

допомогою додавання слова *м'яч*. У другому – ширше поняття *to take* відтворено конкретнішим *бити*. У прикладі *free kick* (UEFA: URL) → *штрафний удар* конкретизація відбувається за допомогою заміни ширшого поняття *free* ‘вільний’ конкретнішим поняттям *штрафний*. У прикладі *lose possession* (UEFA: URL) → *втратити м'яч* ширше поняття *possession* ‘передача’ перекладено конкретнішим поняттям *м'яч*.

4. Модуляція (2%) припускає логічний розвиток поняття, зокрема: *left wing* (UEFA: URL) → *лівий нападник*, *right wing* (UEFA: URL) → *правий нападник*. У наведених словосполученнях слово *wing* буквально означає ‘крило’, і воно метафорично позначає місцезнаходження нападників на поле. У перекладі здійснено деметафоризацію і логічно відтворено назву за дією, функцією: *нападник*.

Таким чином, можемо зробити висновок, що серед лексичних трансформацій, яких виявилось 43% від усіх знайдених перетворень, при відтворенні спортивної лексики найчастіше траплялася така лексико-семантична трансформація, як диференціація значення (24%), рідше зустрічалися такі формальні лексичні трансформації, як калька (6%), транскрибування (4%) та комбінація формальних лексичних трансформацій (2%), а також такі лексико-семантичні трансформації, як конкретизація (4%) та модуляція (2%). У поодиноких випадках траплялася така лексико-семантична трансформація, як генералізація (1%).

2.2. Особливості використання граматичних трансформацій

Граматичні трансформації склали понад третини (35%) від усіх аналізованих трансформацій. Зокрема, вони були представлені такими перетвореннями, як буквальне відтворення граматичної структури (дослівний переклад), транспозиція, перестановки та заміни, додавання та опущення. Розглянемо їх докладніше.

1. Буквальне відтворення граматичної структури (дослівний переклад або нульова трансформація у класифікації С. Максимова) (7%) припускає точне дослівне відтворення словосполучення із збереженням граматичного ладу, наприклад: *added time* (UEFA: URL) → *доданий час*, *centre forward* (UEFA: URL) → *центральний нападник*, *main referee* (UEFA: URL) → *головний суддя*, *the centre line* (UEFA: URL) →

центральна лінія, *the penalty area* (UEFA: URL) → штрафна площа́дка, *to score a goal* (UEFA: URL) → забити гол, *no goal* (UEFA: URL) → немає голу.

2. Транспозиція (6%) припускає заміну місцями слів у словосполученні або фраз у реченні, наприклад: *national team* (UEFA: URL) → збірна країни, *the Italian football championship* (UEFA: URL) → чемпіонат Італії з футболу, *the European championship* (UEFA: URL) → чемпіонат Європи, *the european cup* (UEFA: URL) → кубок Європи, *the world championship* (UEFA: URL) → чемпіонат світу, *the world cup* (UEFA: URL) → кубок світу.

Звернемо увагу, що у деяких випадках транспозиція супроводжується морфологічною заміною (заміною частин мови). Так, у наведених вище прикладах у словосполученні *national team* (UEFA: URL) *national* є прикметником, який відтворено іменником *країни*. У словосполученні *the Italian football championship* (UEFA: URL) *Italian* є прикметником, перекладеним іменником *Італії*.

3. Перестановки та заміни (10%) у досліджуваному матеріалі представлено морфологічними та синтаксичними замінами.

3.1. Морфологічна заміна (6%) припускає заміну частин мови, наприклад: *lifting the silverware* (UEFA: URL) → виграти трофей, де *lifting* (герундій) → *виграти* (дієслово у формі інфінітиву); *offside trap* (UEFA: URL) → офсайдна пастка, де *offside* (прислівник) → *офсайдна* (прикметник); *the ball is out* (UEFA: URL) → м'яч в ауті, де *out* (прислівник) → *ауті* (іменник); *the centre spot* (UEFA: URL) → центр поля, де *centre* (прикметник) → *центр* (іменник); *to play defensively* (UEFA: URL) → грати в захисті, де *defensively* (прислівник) → *захисті* (іменник); *to take a corner* (UEFA: URL) → подати кутовий, де *corner* (іменник) → *кутовий* (прикметник).

3.2. Синтаксична заміна (4%) припускає замну слова словосполученням або словосполучення словом.

Заміна словосполучення словом (лексичне згортання) у досліджуваному матеріалі виявлялося частіше і представлено, зокрема, такими прикладами: *goal keeper* (UEFA: URL) → воротар (зазначимо, що можливий переклад також транскрибуванням *голкіпер*), *to take a free kick* (UEFA: URL) → бити штрафний, *half time* (UEFA: URL) → перерва.

Заміна слова словосполученням (лексичне розгортання) представлено в аналізованому матеріалі таким прикладом: *offside* (UEFA: URL) → *поза грою*.

4. Додавання (7%) припускає додавання повнозначних лексем як компенсацію втрат при перекладі або ж додавання граматикалізованих одиниць.

Зокрема, додавання повнозначних лексем здійснено у таких прикладах: *a corner* (UEFA: URL) → *кутовий удар*. Тут додано слово *удар*, але додатково здійснено і морфологічну заміну -= заміну частин мови. Так, в оригіналі використано іменник *a corner* ‘кут’, а у перекладі його відтворено прикметником ‘кутовий’. Наведемо ще приклад: *substitute* (UEFA: URL) → *запасний гравець*. У наведеному прикладі додано слово *гравець*, що із семантичної точки зору сприяє конкретизації. У наступному прикладі додавання іменника *запасних* також сприяє конкретизації: *to be on the bench* (UEFA: URL) → *сидіти на лаві запасних*. Ба більше, конкретизація тут посилюється через вживання лексеми із вузьким значенням: *to be* → *сидіти*. Наведемо ще приклади додавання повнозначних лексем: *to pass₂* (UEFA: URL) → *дати пас*; *to throw in* (UEFA: URL) → *кидати з аути*.

Додавання граматикалізованих одиниць, зокрема, прийменників, здійснено у таких прикладах: *a goal kick* (UEFA: URL) → *удар від воріт*, *to support* (UEFA: URL) → *уболівати за*.

5. Опущення (5%) – операція, зворотна додаванню. Так само можуть опускатися як повнозначні лексеми, так і граматикалізовані одиниці. Опущення повнозначних лексем у семантичному плані сприяє генералізації: *indirect free kick* (UEFA: URL) → *вільний удар*, *penalty kick* (UEFA: URL) → *пенальті*, *to bend the ball* (UEFA: URL) → *навісити*.

Наведемо тепер приклад опущення граматикалізованих одиниць, наприклад: *a sending off* (UEFA: URL) → *видалення*, *a throw in* (UEFA: URL) → *вкидання*.

Таким чином, можемо зробити висновок, що серед граматичних трансформацій, яких виявилось 35% від усіх знайдених перетворень, при відтворенні спортивної лексики найчастіше траплялася така трансформація, як перестановки та заміни (10%), серед яких переважали морфологічні заміни (6%) та рідше траплялися синтаксичні (4%). Із середньою частотністю зустрічалося буквальноне відтворення граматичної

структури (дослівний переклад), додавання (по 7%). Рідше траплялися транспозиція (6%) та опущення (5%).

2.3. Застосування лексико-граматичних трансформацій при перекладі термінів спортивної лексики

Лексико-граматичні трансформації склали 22% від усіх досліджуваних перетворень. Вони були представлені цілісним перетворенням, компенсацією перекладацьких втрат, а також антонімічним перекладом. Розглянемо ці перетворення докладніше.

1. Цілісне перетворення та описовий переклад (19%). С. Максимов не диференціює цілісне перетворення та описовий переклад, про те, на нашу думку, є різниця: при цілісному перетворенні фраза чи слово відтворюється іншими словами, а при описовому перекладі – тлумачиться значення (переважно застосовується при перекладі безеквівалентних лексем). Хоча, звичайно, іноді межі між цими перетвореннями дуже розпливчасті.

Тож розглянемо спочатку цілісне перетворення: *a late tackle* (UEFA: URL) → *атака з порушенням правил*, *a player in the team* (UEFA: URL) → *гравець основного складу*, *break a hoodoo* (UEFA: URL) → *припинити смугу невезіння*, *get the ball in the back of the net* (UEFA: URL) → *забити гол*, *head for an early bath* (UEFA: URL) → *видалення гравця з поля*, *lider of the dressing room* (UEFA: URL) → *неформальний лідер команди*, *the 6 yard box* (UEFA: URL) → *воротарська*, *the kick off* (UEFA: URL) → *початок гри*.

Описовим перекладом, на нашу думку, відтворено такі одиниці: *linesman* (UEFA: URL) → *суддя на лінії*, *a game of two halves* (UEFA: URL) → *у грі кінцевий результат може суттєво відрізнятись від рахунку за перший тайм*, *backheel* (UEFA: URL) → *копнути м'яч позаду себе п'яткою*, *bicycle kick* (UEFA: URL) → *удар через себе в падінні*, *break* (UEFA: URL) → *бігти з м'ячем до воріт іншої команди подалі від основної групи гравців*, *b-team* (UEFA: URL) → *другий склад команди*, *dumtту₁* (UEFA: URL) → *облудний фінт*, *dumtту₂* (UEFA: URL) → *гравець, який робить вигляд, що збирається отримати м'яч, але замість цього дозволяє м'ячу пролетіти повз нього до ніг товариша по команді, щоб обдурити гравців команди суперника*, *matchwinner*

(UEFA: URL) → людина, яка забиває переможний гол, *supersub* (UEFA: URL) → гравець із лави запасних, який часто забиває голи, *winger* (UEFA: URL) → крайній півзахисник, що атакує,

2. Компенсація перекладацьких втрат (2%) в досліджуваному матеріалі представлено прикладами, коли втрати при перекладі безеквівалентних англійських спортивних професійних жаргонізмів компенсовано використанням українських спортивних професійних жаргонізмів, наприклад: *a goalless draw* (UEFA: URL) → *гра в суху*. Семантично ці фрази співпадають. Наведемо ще приклад: *nutmeg* (UEFA: URL) → *п'ятдесят копійок*. Тут відбувається зміна образності, тобто ре метафоризація: в англійському вислові метафора утворена за допомогою поняття 'горіх', а в українському – 'монета'. Але в обох випадках це поняття означає 'гол між ногами'.

3. Антонімічний переклад (1%) припускає заміну позитивних висловів негативними та навпаки, наприклад: *caught in possession* (UEFA: URL) → *гравець, який не рухається вперед з м'ячем*. Тут стверджувальний вислів відтворено заперечувальним.

Отже, можемо зробити висновок, що серед лексико-граматичних трансформацій (22% від усіх досліджуваних перетворень) абсолютно переважає цілісне перетворення та описовий переклад (19%), а компенсація перекладацьких втрат (2%) та антонімічний переклад (1%) трапляються у поодиноких випадках.

Було здійснено квантитативний аналіз для визначення частотності різних трансформацій, що застосовуються при перекладі спортивної лексики. Результати аналізу наведено на діаграмі на Рис. 2.1.

Рис. 2.1. Частотність трансформацій, що застосовуються при перекладі спортивної лексики, %

З Рис. 2.1 ми можемо зробити висновок, що найчастіше при перекладі спортивної лексики зустрічається така лексико-семантична трансформація, як диференціація значення (24%). Також частотними виявилися такі лексико-граматичні трансформації, як цілісне перетворення та описовий переклад (разом 19%).

Середню частотність продемонстрували такі граматичні трансформації, як перестановки та заміни (10%, морфологічні заміни переважають над синтаксичними), додавання та дослівний переклад (по 7% у кожному випадку), транспозиція (6%) та опущення (5%), а також така формальна лексична трансформація, як калька (6%).

Рідко зустрічаються такі лексико-семантичні трансформації, як конкретизація (4%) та модуляція (2%), такі формальні лексичні трансформації, як транскрибування (4%) та комбінація формальних лексичних трансформацій (2%) та така лексико-граматична трансформація, як компенсація перекладацьких втрат (2%).

У поодиноких випадках трапляються така лексико-семантична трансформація як генералізація та така лексико-граматична трансформація, як антонімічний переклад (по 1%).

Якщо узагальнити, то можна визначити, що найчастіше при перекладі спортивних термінів трапляються лексичні трансформації – формальні та лексико-семантичні (43%). Серед них найчастіше траплялася така лексико-семантична трансформація, як диференціація значення (24%), рідше зустрічалися такі формальні лексичні трансформації, як калька (6%), транскрибування (4%) та комбінація формальних лексичних трансформацій (2%), а також такі лексико-семантичні трансформації, як конкретизація (4%) та модуляція (2%). У поодиноких випадках траплялася така лексико-семантична трансформація, як генералізація (1%).

Середню частотність продемонстрували граматичні трансформації. Їхня кількість склала понад третини (35%) від усіх досліджуваних перетворень. Найчастіше траплялася така трансформація, як перестановки та заміни (10%), серед яких переважали морфологічні заміни (6%) та рідше траплялися синтаксичні (4%). Із середньою частотністю зустрічалося буквальне відтворення граматичної структури (дослівний переклад), додавання (по 7%). Рідше траплялися транспозиція (6%) та опущення (5%).

Найрідше використовувалися лексико-граматичні трансформації (22%). Серед них абсолютно переважає цілісне перетворення та описовий переклад (19%), а компенсація перекладацьких втрат (2%) та антонімічний переклад (1%) трапляються у поодиноких випадках.

Висновки до Розділу 2

Було здійснено аналіз трансформацій, що використовуються при перекладі спортивної англійської лексики українською мовою на матеріалі спортивних ігор та коментарів. Зокрема, було виділено лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки.

1. На рівні теоретичного узагальнення було визначено, що професійна (спеціальна) англійська спортивна мова є різновидом літературної англійської мови, її формою та частиною, а також особливим засобом спілкування («мовним діалектом») спортивного професійного середовища. Функція професійної лексики – комунікаційне обслуговування професійної сфери, у тому числі забезпечення особистого професійного спілкування. Професійна спортивна лексика, як різновид лінгвістичного явища, виникає внаслідок формування спортивних професій. Професіоналізми англійської мови – це слова та словосполучення, що відповідають літературній нормі, але не мають чіткості у визначенні поняття. Спортивні професіоналізми англійської мови часто є синонімами існуючих термінів спортивної професійної сфери або замінюють їх. На відміну від термінів, професіоналізми є більш експресивними. Професійна спортивна лексика слугує закріпленню та збереженню професійних знань у професійному спортивному середовищі та сприяє обміну цими знаннями. Вона охоплює широкий лексичний пласт, що поєднує як кодифіковані лексеми, так і «підсистемні» мовні одиниці: професіоналізми, жаргонізми тощо. Професійна спортивна лексика англійської мови є досить традиційною, що зумовлено історичною спадкоємністю професійних традицій. Водночас вона є гнучкою та відкритою: з розвитком спортивних професій, появою та вдосконаленням технологічних процесів та інформаційних технологій, нових сфер діяльності та економічних зв'язків оновлюється та поповнюється термінологія та лексика.

У загальному розумінні, лексичні одиниці спортивної лексики – це особливі слова та звороти, властиві людям спортивних професій. Вони передають поняття, пов'язані з певною сферою практичної діяльності людей. Лексика традиційних спортивних професій дуже розгалужена і зберігає значною мірою особливості. Спортивні професіоналізми вживаються в англійському спортивному дискурсі для відображення професійної та громадської активності спортсменів та інших людей, пов'язаних із спортом і є важливим засобом індивідуалізації мови ЗМІ. Професіоналізми виступають синонімами усталених спортивних термінів у статтях.

Професіоналізми на відміну від термінів можуть мати експресивне забарвлення і досить розгорнуту характеристику діяльності або предметів, безпосередньо пов'язаних зі сферою відповідної спортивної професії.

Визначено, що у науковій літературі снує багато підходів до виділення певних розрядів англійської спортивної лексики. Узагальнено цю лексику пропонуємо поділити на три групи: 1) термінологізовані англійські спортивні професіоналізми, 2) англійські спортивні професійні слова, 3) англійські спортивні професійні жаргонізми.

2. Щодо перекладу англійської спортивної лексики, то аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що в більшості випадків спортивні лексичні одиниці відтворюються українською мовою за допомогою еквівалентного перекладу, описових перекладів, транскодування, транслітерації тощо. Доцільно використовувати трансформаційний підхід при аналізі способів перекладу спортивної лексики, згідно якому диференціюються лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації.

3. Аналіз частотності трансформацій, що застосовуються при перекладі спортивної лексики, показав, що найчастіше при перекладі спортивної лексики зустрічається така лексико-семантична трансформація, як диференціація значення (24%). Також частотними виявилися такі лексико-граматичні трансформації, як цілісне перетворення та описовий переклад (разом 19%). Середню частотність продемонстрували такі граматичні трансформації, як перестановки та заміни (10%, морфологічні заміни переважають над синтаксичними), додавання та дослівний переклад (по 7% у кожному випадку), транспозиція (6%) та опущення (5%), а також така формальна лексична трансформація, як калька (6%). Рідко зустрічаються такі лексико-семантичні трансформації, як конкретизація (4%) та модуляція (2%), такі формальні лексичні трансформації, як транскрибування (4%) та комбінація формальних лексичних трансформацій (2%) та така лексико-граматична трансформація, як компенсація перекладацьких втрат (2%). У поодиноких випадках трапляються така лексико-семантична трансформація як генералізація та така лексико-граматична трансформація, як антонімічний переклад (по 1%).

4. Якщо узагальнити, то можна визначити, що найчастіше при перекладі спортивних термінів трапляються лексичні трансформації – формальні та лексико-

семантичні (43%). Серед них найчастіше траплялася така лексико-семантична трансформація, як диференціація значення (24%), рідше зустрічалися такі формальні лексичні трансформації, як калька (6%), транскрибування (4%) та комбінація формальних лексичних трансформацій (2%), а також такі лексико-семантичні трансформації, як конкретизація (4%) та модуляція (2%). У поодиноких випадках траплялася така лексико-семантична трансформація, як генералізація (1%). Середню частотність продемонстрували граматичні трансформації. Їхня кількість склала понад третини (35%) від усіх досліджуваних перетворень. Найчастіше траплялася така трансформація, як перестановки та заміни (10%), серед яких переважали морфологічні заміни (6%) та рідше траплялися синтаксичні (4%). Із середньою частотністю зустрічалося буквальне відтворення граматичної структури (дослівний переклад), додавання (по 7%). Рідше траплялися транспозиція (6%) та опущення (5%). Найрідше використовувалися лексико-граматичні трансформації (22%). Серед них абсолютно переважає цілісне перетворення та описовий переклад (19%), а компенсація перекладацьких втрат (2%) та антонімічний переклад (1%) трапляються у поодиноких випадках.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у аналізі англійської спортивної лексики та особливостей її перекладу на матеріалі коментарів до некомандних видів спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базиленко В. Особливості функціонування спортивної лексики в сучасній публіцистиці мовою гінді. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2015. № 9. С. 78 – 86.
2. Бондар Ю. Професійна мова як засіб видавничої комунікації. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 11. С. 15 – 18.
3. Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02. Львів, 2003. 20 с.
4. Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури і спорту: Автореф. дис... канд. філ. наук: 10.02.01. Інститут української мови НАН України – Київ, 2004. – 17 с.
5. Боровська О., Дмитрів У., Стифанишин І. Проблеми перекладу спортивної термінології. *Молода спортивна наука України*. 2008. Т. 1. С. 51-55.
6. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К. : Academia, 2010. 217 с.
7. Зоря Г. Професійна мова журналістики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. С. 25 – 26.
8. Зоря Г. Терміни журналістики: джерела формування та способи творення. Комунікативно-мовні процеси в сучасному медіапросторі. *Мова. Суспільство. Журналістика*. К. : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2008. С. 99–104.
9. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения. Київ : Вища школа.1989. 188 с.
10. Кияк Т. Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти). *Іноземна філологія*. 1992. Вип. 104. С. 141–150.
11. Кияк Т. Теорія та практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.
12. Клепуц Л. Стратегії класифікації ненормативної лексики). URL: [//ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf](http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf)

13. Ковальчук Н. Сучасні проблеми використання термінології загальноорозвивальних вправ у школі. *Фізичне виховання в школі*. 2006. № 2. С. 35-43.
14. Кондратенко Н. В. Тематичні групи спортивної лексики в українській політичній комунікації. *Вісник ОНУ. Сер.: Філологія*. 2014. Т. 19. Вип. 4(10). С. 127 – 135.
15. Лебедь К. В. Професіоналізми та жаргонізми в економічній лексиці. *X Всеукраїнська студентська науково-технічна конференція «Природничі та гуманітарні науки. актуальні питання»*. 2017. С. 185 – 186.
16. Литвинко О.А. Проблема терміна і професіоналізма на матеріалі англійської термінологічної системи машинобудування). URL: [http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2007/2\(107\)/27_Litvin.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2007/2(107)/27_Litvin.pdf)
17. Лях І. Деякі аспекти взаємодії номінативних одиниць синтаксису та словотвору (на матеріалі німецької термінології гірничої справи). *Нова філологія*. 2002. № 2. С. 60 – 66.
18. Максимов С. Практичний курс перекладу. Київ : КНЛУ, 2016.
19. Павлова О. Терміни, професіоналізми та номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ukr_term/2008_620/09.pdf
20. Паламар Л.М. Мова ділових паперів. К.: Либідь, 2010. 296 с.
21. Покровська О.А. Українська термінологія ринкових відносин: дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 1995. 207 с.
22. Потятинник У.О. Соціолінгвістичні та прагмастилістичні аспекти функціонування ясенгової лексики (на матеріалах періодики США). – Дис... канд. філол. наук, 10.02.04. Львів, 2003. 246 с.
23. Пристайко Т. С. Лексико-номінативна організація спеціального тексту. Дніпропетровськ: УкО ІМА – прес, 2016. – 200 с.
24. Прохорова В. Про емоційність терміна. *ЛПНТТ*. К.: Наук. думка, 1970. 312 с.
25. Скиба В. Особливості перекладу іспанської спортивної лексики в мас-медійному дискурсі українською мовою. URL: <http://surl.li/rygkp>

26. Ставицька Л. Український жаргон. К. : Критика, 2015. 496 с.
27. Таценко Н. В. Лексико-семантичні особливості сучасних спортивних термінів. К., 2003.
28. Хоменко І.М. Спортивна термінологія – основа професійного мовлення фахівця з фізичної культури. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-07/08khipts.pdf>
29. Цюцьмаць М.В. Професіоналізми, жаргонізми та номенклатура як лексичні одиниці фахової мови нафтової промисловості. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/filolog_mov/2011_6_2/R2/Tsyutmat.pdf
30. Шаповал Є. Особливості перекладу спортивної лексики з англійської мови на прикладі футболу. URL: <http://surl.li/alqat>
31. Black John. Лексичні особливості перекладу текстів у сфері спорту. URL: <http://surl.li/alqav>
32. Brimson D. Barmy Army: The Changing Face of Football Violence. L., 2000.
33. Brimson D. Capital Punishment: London's Violent Football Following. L., 2007.
34. Savory T. H. The language of science. London, 2007. 232 p.
35. Shelov S. D., Tkacheva L. B. Terminological Dictionaries and Data Banks (Present State and Perspectives). *The 14th European Symposium on Language for Special Purposes*. London, 2003. P. 76 – 87.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

36. Кротевич Є.В. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1957. 236 с.
37. Словник іншомовних слів. URL: <http://surl.li/sasqs>
38. Thorn T. Dictionary of Modern Slang M. 1996.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

(UEFA: URL) – <https://www.uefa.com/>

ДОДАТОК

№	Слово чи фраза	Переклад	ГТ	Трансф
1.	<i>player</i>	<i>гравець</i>	Л	Диференціація значення
2.	<i>goal keeper</i>	<i>воротар</i>	Г	Синтаксична заміна (згорання)
3.	<i>back</i>	<i>захисник</i>	Л	Диференціація значення
4.	<i>halfback</i>	<i>півзахисник</i>	Л	Диференціація значення
5.	<i>sweeper</i>	<i>свіпер</i>	Л	Комбінація форм
6.	<i>forward</i>	<i>нападник</i>	Л	Диференціація значення
7.	<i>centre forward</i>	<i>центральний нападник</i>	Г	Дослівне
8.	<i>left wing</i>	<i>лівий нападник</i>	Л	Модуляція
9.	<i>right wing</i>	<i>правий нападник</i>	Л	Модуляція
10.	<i>playmaker</i>	<i>плеймейкер</i>	Л	Комбінація форм
11.	<i>a player in the team</i>	<i>гравець основного складу</i>	ЛГ	Цілісне перетворення
12.	<i>substitute</i>	<i>запасний гравець</i>	Г	Додавання
13.	<i>to be on the bench</i>	<i>сидіти на лаві запасних</i>	Г	Додавання
14.	<i>to mark a player</i>	<i>опікувати гравця</i>	Л	Диференціація значення
15.	<i>referee</i>	<i>суддя</i>	Л	Диференціація значення
16.	<i>main referee</i>	<i>головний суддя</i>	Г	Дослівне
17.	<i>linesman</i>	<i>суддя на лінії</i>	ЛГ	Описовий
18.	<i>the kick off</i>	<i>початок гри</i>	ЛГ	Цілісне перетворення
19.	<i>the first half</i>	<i>перший тайм</i>	Л	Диференціація значення
20.	<i>half time</i>	<i>перерва</i>	Г	Синтаксичні заміни (згорання)
21.	<i>the second half</i>	<i>другий тайм</i>	Л	Диференціація значення
22.	<i>added time</i>	<i>доданий час</i>	Г	Дослівне
23.	<i>the final whistle</i>	<i>фінальний свисток</i>	Л	Калька
24.	<i>the ball</i>	<i>м'яч</i>	Л	Диференціація значення
25.	<i>the goal₁</i>	<i>ворота</i>	Л	Диференціація значення
26.	<i>the goalpost</i>	<i>штанга</i>	Л	Диференціація значення
27.	<i>the crossbar</i>	<i>перекладина</i>	Л	Диференціація значення
28.	<i>the net</i>	<i>сітка</i>	Л	Диференціація значення
29.	<i>the centre spot</i>	<i>центр поля</i>	Г	Морфологічна заміна
30.	<i>the centre line</i>	<i>центральна лінія</i>	Г	Дослівне
31.	<i>the penalty area</i>	<i>штрафна площа</i>	Г	Дослівне
32.	<i>the 6 yard box</i>	<i>воротарська</i>	ЛГ	Цілісне перетворення
33.	<i>out</i>	<i>аут</i>	Л	Транскрибування
34.	<i>the ball is out</i>	<i>м'яч в ауті</i>	Г	Морфологічна заміна
35.	<i>offside</i>	<i>поза грою</i>	Г	Синтаксична заміна

				(розгортання_
36.	<i>to score a goal</i>	<i>забити гол</i>	Г	Дослівне
37.	<i>goal₂</i>	<i>гол</i>	Л	Транскрибування
38.	<i>no goal</i>	<i>немає голу</i>	Г	Дослівний
39.	<i>penalty kick</i>	<i>пенальті</i>	Г	Опущення
40.	<i>to take a penalty</i>	<i>бити пенальті</i>	Л	Конкретизація
41.	<i>to take a free kick</i>	<i>бити штрафний</i>	Г	Синтаксична заміна (згортання)
42.	<i>indirect free kick</i>	<i>вільний удар</i>	Г	Опущення
43.	<i>free kick</i>	<i>штрафний удар</i>	Л	Конкретизація
44.	<i>a goal kick</i>	<i>удар від воріт</i>	Г	Додавання
45.	<i>a corner</i>	<i>кутовий удар</i>	Г	Додавання
46.	<i>to take a corner</i>	<i>подати кутовий</i>	Г	Морфологічна заміна
47.	<i>to throw in</i>	<i>кидати з аути</i>	Г	Додавання
48.	<i>a throw in</i>	<i>вкидання</i>	Г	Опущення
49.	<i>the score</i>	<i>рахунок</i>	Л	Диференціація значення
50.	<i>victory</i>	<i>перемога</i>	Л	Диференціація значення
51.	<i>a defeat</i>	<i>поразка</i>	Л	Диференціація значення
52.	<i>a draw</i>	<i>нічия</i>	Л	Диференціація значення
53.	<i>a wall</i>	<i>стінка</i>	Л	Диференціація значення
54.	<i>a deflection</i>	<i>рикошет</i>	Л	Диференціація значення
55.	<i>to bend the ball</i>	<i>навісити</i>	Г	Опущення
56.	<i>a tackle</i>	<i>відбір м'яча</i>	Л	Конкретизація
57.	<i>a pass₁</i>	<i>пас</i>	Л	транскрибування
58.	<i>to pass₂</i>	<i>дати пас</i>	Г	Додавання
59.	<i>to play football attacking</i>	<i>грати в нападі</i>	Л	Генералізація
60.	<i>to play defensively</i>	<i>грати в захисті</i>	Г	Морфологічна заміна
61.	<i>substitution</i>	<i>заміна</i>	Л	Диференціація значення
62.	<i>a foul</i>	<i>фол</i>	Л	Транскрибування
63.	<i>a warning</i>	<i>попередження</i>	Л	Диференціація значення
64.	<i>a yellow card</i>	<i>жовта картка</i>	Л	Калька
65.	<i>a red card</i>	<i>червона картка</i>	Л	Калька
66.	<i>a sending off</i>	<i>видалення</i>	Г	Опущення
67.	<i>team</i>	<i>команда</i>	Л	Диференціація значення
68.	<i>coach</i>	<i>тренер</i>	Л	Диференціація значення
69.	<i>national team</i>	<i>збірна країни</i>	Г	Транспозиція
70.	<i>a fan</i>	<i>уболівальник</i>	Л	Диференціація значення
71.	<i>to support</i>	<i>уболівати за</i>	Г	Додавання
72.	<i>the italian football championship</i>	<i>чемпіонат італії з футболу</i>	Г	Транспозиція
73.	<i>the premier league</i>	<i>прем'єр ліга</i>	Л	Калька
74.	<i>the first league</i>	<i>перша ліга</i>	Л	Калька
75.	<i>the world championship</i>	<i>чемпіонат світу</i>	Г	Транспозиція

76.	<i>the world cup</i>	<i>кубок світу</i>	Г	Транспозиція
77.	<i>the european championship</i>	<i>чемпіонат Європи</i>	Г	Транспозиція
78.	<i>the european cup</i>	<i>кубок Європи</i>	Г	Транспозиція
79.	<i>first touch</i>	<i>перший дотик</i>	Л	Калька
80.	<i>offside trap</i>	<i>офсайдна пастка</i>	Г	Морфологічна заміна
81.	<i>lose possession</i>	<i>втратити м'яч</i>	Л	Конкретизація
82.	<i>bicycle kick</i>	<i>удар через себе в падінні</i>	ЛГ	Описовий переклад
83.	<i>nutmeg</i>	<i>п'ятдесят копійок 'гол між ногами'</i>	лг	Компенсація
84.	<i>dummy₁</i>	<i>облудний фінт</i>	лг	Описовий переклад
85.	<i>dummy₂</i>	<i>гравець, який робить вигляд, що збирається отримати м'яч, але замість цього дозволяє м'ячу пролетіти повз нього до ніг товариша по команді, щоб обдурити гравців команди суперника</i>	лг	Описовий переклад
86.	<i>a goalless draw</i>	<i>гра в суху</i>	лг	Компенсація
87.	<i>matchwinner</i>	<i>людина, яка забиває переможний гол</i>	лг	Описовий переклад
88.	<i>a game of two halves</i>	<i>у грі кінцевий результат може суттєво відрізнятись від рахунку за перший тайм</i>	лг	Описовий переклад
89.	<i>caught in possession</i>	<i>гравець, який не рухається вперед з м'ячем</i>	лг	Антонімічний переклад
90.	<i>supersub</i>	<i>гравець із лави запасних, який часто забиває голи</i>	лг	Описовий переклад
91.	<i>lifting the silverware</i>	<i>виграти трофей</i>	г	Морфологічна заміна
92.	<i>break</i>	<i>бігти з м'ячем до воріт іншої команди подалі від основної групи гравців</i>	лг	Описовий переклад
93.	<i>backheel</i>	<i>копнути м'яч позаду себе п'яткою</i>	лг	Описовий переклад
94.	<i>head for an early bath</i>	<i>видалення гравця з поля</i>	лг	Цілісне перетворення
95.	<i>a late tackle</i>	<i>атака з порушенням правил</i>	лг	Цілісне перетворення
96.	<i>get the ball in the back of the net</i>	<i>забити гол</i>	лг	Цілісне перетворення
97.	<i>lider of the dressing room</i>	<i>неформальний лідер команди</i>	лг	Цілісне перетворення
98.	<i>winger</i>	<i>крайній півзахисник, що атакує</i>	лг	Описовий переклад
99.	<i>b-team</i>	<i>другий склад команди</i>	лг	Описовий переклад
100.	<i>break a hoodoo</i>	<i>припинити смугу невезіння</i>	лг	Цілісне перетворення

РЕЗЮМЕ

Курсова робота присвячена аналізу способів перекладу українською мовою англомовної спортивної термінологічної лексики на матеріалі інтернет-джерел. В роботі подано дефініції термінів та основні виклики їх перекладу. Визначено основні лексичні, граматичні та лексико-граматичні перекладацькі трансформації, які застосовуються при перекладу українською мовою англомовних спортивних термінів.

Ключові слова: *терміни, перекладацькі трансформації, спортивна лексика.*